

Şevket Süreyya Aydemir: «Suyun bulanması, galiba yolun yitirilmesi pahasına oldu» demişti

METE TUNÇAY

Yirmisinden yetmişine her kuşakta, Şevket Süreyya Bey'in dostu olmakla övünebilecek insanlar çoktur. Kendimden iki kat yaşlı bir insanı "dostum" diye düşünmeyi yadırgamakla birlikte, ben de onlardan biriyim. Gençleri se-verdi. Oldukça yeni dostlarından sayılırım. Kendisini on beş yıl kadar önce tanıdım. Bahçelievlerdeki apartmanın yerinde, eskiden küçük, sevimli bir evi vardı. Şevket Süreyya Bey'in semaverinden ilk çaylarımı o evde içmiştim. (O zaman bile ellerinde bir titreme vardı, ama herkesin çayını kendisi koymakta ısrar ederdi. Sonraları, "kendiniz koyun" demeğe başladı.) Birçok akşamüstleri Bahçelievlerdeki evine gittim, gün oldu, beraberce Kayaştaki eski çiftliğinde piknik yaptık, gün oldu, onu Umurbeyde ziyaret ettim, pişirdiği yemekleri yedim.

Şevket Süreyya Bey'in dostu çoktu. Bana göre, gereğinden çoktu. Ona telefon edip de görüşmek isteyen hiç kimseyi geri çevirmezdi. Zamanını nasıl idare ederdi bilmem? Galiba, konuklarını kabul ettiği saatleri sınırlamıştı. Birçok ziyaretçiyi birden ağırlardı. Bu oturumlarda ne türlü bir fikir alışverişi olduğunu söylemek güçtür. Daha çok, Şevket Süreyya Bey cömertçe verirdi. Siz başka bir şey sorsanız bile, kendi söylemek istediği şeyi söylerdi. Onun her zaman anlatacak - belli bir entellektüel düzeyin altına düşmeyen - bir fikri olurdu, onu anlatırdı. Nadiren alırdı. Bu, almak istediği, araştırmalarıyla ilgili bir noktaydı, çoğucası.

Tanınmış yazar ve düşünce adamı Şevket Süreyya Aydemir, 25 mart günü Ankara'da öldü. 1897 yılında Edirne'de doğan Aydemir, siyasal yaşamımızda oynadığı çeşitli roller ve aldığı görevler dolayısıyla aynı zamanda ilginç bir tarihi kişi idi. Aşağıdaki yazıda Mete Tunçay, Aydemir'in bu yönüne ışık tutarken, "Kadro" hareketi içerisinde birlikte çalıştıkları İsmail Husrev Tökin de 5. sayfamızda yer alan yazısında "Kadro"cu yanını tanıtıyor.

Haklarında uzun uzun yazdığı büyüklerin, biyografik kitaplarından öğrene-meyeceğiniz gerçek havasını, onun evinde anlattıklarından sezerdiniz. Örneğin, Afet Hanım'ın Atatürk'ün yaşamındaki yerini, insanca bir bakışla görmeyi, ben Şevket Süreyya Bey'in bu konuşmalarından öğrendim. (Afet Hanım'ı eskisinden daha çok sevdim.) Bir devlet adamının "hususiyet"ine ait bilgilerden çok daha önemlisi, onun sunduğu, insanın doğasına ilişkin

derinlemesine bir kavrayıştı.

Bâzan, başbaşa kaldığımızda, kendisinden söz ederdi. Olduğu herşeyi sahidenden olmuştur. Sakarya'da doğuşülürken, Karadeniz dağlarında gözlemlenen görevli bir partizandı. Daha sonra, Aydınlik'a yazarken, Rumeli göçmeni bir köylü kılığına girer, pek güzel becerdiği şive taklidiyle kahvehanelerde propaganda yapardı.

"Türkiye'de Sol Akımlar"ın tarihi üstüne kitap-

bımı yazarken, Şevket Süreyya Bey'in 1932-34'te yarattığı Kadro Hareketi'nde 1925 öncesindeki çizgisinden sapmadığını gözlemlemiştim. Gerçekten, Kadrocular hakkında dillere dola-nan "dönüş" hikâyesi pek doğru değildir. Asıl, görüşünü değiştiren, parti olmuştur. (Kitabımda Ankara hükümetinin de bu arada nitelik değiştirmiş - artık kapitalist olmayan bir yola sevk edilmeyecek kadar burjuvalaşma yoluna girmiş - olabileceğine işaret ederim.) Cumhuriyetin ilk yıllarında TKP, Komün-tern'in en çok ulusal bilinç gösteren seksiyonudur. Bunun sevabı ya da günahı, geniş ölçüde Şevket Süreyya Bey'indir.

TKP içinde, Komüntern'in isteklerine uygun hareket ederek, onu ve arkadaşlarını aldeden Dr.Şefik Hüsnü Değmer olmuştur. Şevket Süreyya Bey, doktorun eline fırsat geçseydi, Stalin gibi çok sert bir diktatör olacağına inanıyordu. Fakat onun yeteneklerini takdir ederdi. Kadro'yu çıkartırlarken, Viyana'dan imzasız bir mektup almış. Bunu, Dr.Şefik Hüsnü Bey'in yazdığına emindi. "İleride, sana gösteririm, okursun" demişti, "Kadro üstüne, ortodoks marxist açıdan en iyi eleştiri odur." Ama bir türlü bu mektubu bana okutmadı. Belki fazla beğenirim diye endişe ediyordu.

Türkiye'de 1960'tan sonraki solun yeniden canlanması içinde, Şevket Süreyya Bey'in etkisi, en çok Yönde-Devrim çizgisinde görülür. Fakat bu kanadın gelişmesinin bütün sorumluluğuna onu ortak etmek hakkıdır. Belki, bu hareketi bir Yeni-Kadro saymak eğilimindeydi. Fakat 30 yıl

(Sayfayı çeviriniz)

Kadro çalışıyor (soldan sağa): Şevki Yazman, Burhan Belge, Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail Husrev Tökin, Vedat Nedim Tör.

önceki koşullarda geçerliği kuşkulu bir yaklaşımın, sınıf ayrımları iyiden iyiye belirginleşmiş 1960'lar-1970'ler Türkiyesinde ne kadar ters tepebileceğini doğru dürüst düşünmemiştir sanıyorum.

Şevket Süreyya Bey'in eskiden yazdığı kitaplardan, en çok "İnkılap ve Kadro" bilinir. Bu, zaten Kadro dergisinde çıkan başyazılarıdır. Yazar olarak ün kazandığı son dönem yapıtları ise, 1959'da yayınlanan Suyu Arayan Adam'la başlar. Bütün insanlık tarihinin en ilginç dönemlerinden birinin - Sovyet devriminin - ortasında kendi yaşamını anlattığı bu kitap, onun şaheseridir. Konularına yer yer orijinal katkılar getiren ama yer yer de fazla bir şey söylemeden uzayıp giden 10 ciltlik biyografik tarih kitapları (3 Makedonya'dan Orta Asya'ya +3 Tek Adam +3 İkinci Adam +1 Menderes'in Dramı), "Suyu Arayan Adam"ın derinliğine erişememiştir. O da bunu biliyor ve böyle olmasını doğal buluyordu. Yıllardır yazmayı tasarladığı "Kırmızı Mektuplar"ı yayınladı

nabilecek bir duruma getirebilmiş miydi, acaba? Kendi payıma, benim en az hoşlandığım kitabı "İhtilalin Mantığı" oldu. Kamuoyunda değeri en çok tartışılan kitabı ise, "Toprak Uyanırsa" adlı ütöpic köy romanıydı. Bu kadar çok övülen ve bu kadar çok yerilen bir edebiyat eseri zor bulunur. Bence onu hiç yazmasaydı daha iyi ederdi.

Bir çok kereler, ona "hocam" derken yakaladım kendimi. Sahiden hocam olmamıştı. Ama daha genel bir anlamda, hiç kuşkusuz "hocam"dı. (Bu mesleki dil alışkanlığının, kendi muhatap olduğum bir başka örneği, aklıma geldikçe gülümserim. Yıllar önce, bir arkadaşım, Sivrihisar'da konuşurken komünizm propagandası yapma suçu işlediği iddiasıyla Ankara'da tutuklanmıştı. Sivrihisar hapisanesine gitmesi gerekiyordu. Onu arabamla ben götürdüm, yanımıza iki de sivil polis verdiler. Arkadaşımı yatırdık, dönerken ahbablığı ilerlettiğim polisler dalıp da benimle şefim şefim diye konuşmaya başlamazlar mı).

Şevket Süreyya Bey'in, neredeyse umursamazlık denecek kadar geniş bir hoşgörüsü vardı. 1967 yılında olacak, bir gün, Sosyalist Kültür Derneği'nde Türk solunun tarihi üstüne bir konuşma yapmaya çağırılmıştım. Kafamda SKD üyelerinden birçoğunun "sosyalizm" anlayışı hakkında pek olumlu sayılamayacak bir izlenim olduğu için, paralel bir düşünüş diye gördüğüm Kadro'ya çatarak aşırı endişe bir eleştiri yapmaya hazırlandım. Doğrusu, Şevket Süreyya Bey'in de toplantıda

hazır bulunacağı aklıma gelmemişti. Oysa, yanbaşına oturuverdi. Ben de hazırladığım konuşmayı öylece okudum. En ufak bir tedirginlik göstermedi. Hatta toplantı dağılırken, beni bir yana çekip, "Bu gece ziyaretçilerin olabilir, hazırlıklı bulun" demeyi de ihmal etmedi.

Şevket Süreyya Bey'in en sert saldırılar karşısında bile sarsılmayan hoşgörüsü, yıllardır kişiliğinin bir parçası haline getirmeyi başardığı özelleştireci alışkanlığının bir sonucuydu. Onun özelleştireci gücünün en güzel örneği, gençlik arkadaşı Vâ-Nû'ya armağan ettiği "Suyu Arayan Adam"ın iç kapagina "galiba suyun bulunması, yolun yitirilmesi pahasına oldu" gibilerden bir ithafiye yazmasıdır.

Şevket Süreyya Aydemir'in ölümüyle, Türkiye iyi bir aydın, meraklı bir araştırmacı, değerli bir yazar, ciddi bir devrimci ve gerçek bir insan kaybetmiştir. Şu avuntumuz var ki, kitaplarını okuyarak onunla dostluğumuzu daha yıllarca sürdürebiliriz.

METE TUNÇAY

